

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ביהמ"ד דקה
דרכי יצחק

St. Thomasstraat 26 2018 Antwerpen

שפיקוב

מסכת מועד קטן

דף ו' ע"א

בגמ', ר"י אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד, לפי שאין הכל בקיאי בדבר. אמר אביי ש"מ צורבא מרבנן דאיכא במתא, כל מילי דמתא עליה רמיא.

א. ע"י במרומי שדה במסכת סוטה (מ"ב: ד"ב או לעיר שאין צב צ"ד), שדן הנצי"ב זצ"ל בבית דין בעיר אחרת, אם גם עליהם יש חובה להתעסק בעיר שאינה עירם. ותולה זאת בפלוגתא בין הבבלי לירושלמי, גבי ב"ד של עיר אחרת בעגלה ערופה, ומשמע מדבריו, שאם זה ענין שנוגע גם לעיר האחרת, אז בוודאי הבי"ד שבעיר האחרת חייב להתעסק בזה, עיי"ש.

ב. בסוף קובץ תפארת רפאל (ע"ש כג"ר רפאל שפירא מוואלוז'ין ז"ל, אגרת י) נדפסה אגרת ששלח הנצי"ב מוואלוז'ין זצ"ל לבנו הג"ר חיים ברלין זצ"ל בעת שכהן כראש הרבנים במוסקבה, וז"ל: "ועל דבר שאלתך בדבר הקמיע [אם צריך לתת קמיעות למבקשים סגולה כגון מקשה לילד], אם כי איני יכול לומר שהנך מחוייב בדבר מצד פיקוח נפש, אחר שאין בידך מה לעשות באותו שעה, בכל זאת מהיות טוב אל תקרי רע, (צ"ק פ"א:). וגם זה בכלל מילי דמתא עליך רמיא, כמו שהיו לפני הכהנים אשר על פיהם בא כל ריב וכל נגע (דברים כא, ה) ר"ל, ככה כהיום, ושוטרים הרבים לפני ישראל וכדאיתא ביבמות (פ"ו:). ע"ש [דנבאר שם שהיו מעמידים שוטרים מיוחדים, וברש"י מס' קידושין (פ"ו:). מבואר שתפקיד השוטרים היה להשקיט קטטות בעיר]. ואמרו בב"ב (קט"ז:). מי שיש לו חולה ילך אצל חכם, ע"כ עליך לראות מה לעשות ולהנות עצה בעזרו ית'. ודבר קמיע זו, קלה וקצרה כאשר הנני שולך לך, ומסודרת היא מפי הצדיק ר' אברהם שמחה ז"ל [ה"ה המקובל הגה"ק ר' אברהם שמחה ממסטיסלאוו זצ"ל, ע"י אגרות של שמחה עמ' ט], הנני נותנה כדי לחזק בזה לב היולדת, באשר חיזוק הלב הוא דבר גדול מאוד, כמבואר בפ' מפנין (שבת קכ"ח:). איתובי מיתבא דעתה. וגם הנני רגיל לשאול שם היולדת ולהתפלל עבורה בקצרה, לענות אותה בעת צרה".

ג. ובחומרת מעשיהם ועונשם של אלו המזלזלים בכבודם של הממונים לתקן ולהשגיח על הציבור, כתב הג"ר ישכר שלמה טייכטל אבד"ק פשיטאן הי"ד בספרו משנה שכיר (פרשת שופטים, ד"ב וכו"א אשר יעשה): "אמרתי לספר כאן מה ששמעתי מפי מר דודי הגאון הצדיק המגיד המפורסם מו"ה משה כ"ץ ז"ל אבדק"ק נייטרא. בפ' שופטים כתיב (דברים י"ז, י"ג) והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן העומד לשרת שם את ה"א או אל השופט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, עכ"ל הפסוק. ואמר הנ"ל [וכו'] בשם רבו הגאון ר' שמעון סופר מקראקא ז"ל, הדקדוק מבואר מהו הלשון אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע, הכי הול"ל והאיש אשר לא ישמע אל הכהן כו', מהו אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע".

"רק הענין הוא כך בס"ד, דבכל מקום שהרב דמתא או הצורבא מרבנן דאיכא במתא דאמר אביי במו"ק ש"מ דצורבא מרבנן דאיכא במתא דכל מילי דמתא עליה רמיא, וצריך שיהיה השפעתו על כל יושבי דמתא ויהיו סרים למשמעתו, והיכא דהשפעתו נחלשה אצל בני המתא ודבריו אינם נשמעים, אין האשמה תלוי בו, רק תמיד הוא הענין שישנם במתא אחד או שתיים שמבאישים ריחו אצל בני המתא מטעמים ומתלאים שונים, וחותרים עליו במחתרת להשפיל כבודו נגד עיניהם, ומבקרים עליו מומים שונים ומגדילים חטאו אצל ההמון עד שנשפל לארץ כבודו, וממילא נלקחו השפעתו ממנו ואינו יכול להשפיע עליהם, וכל זה גרמו אלו השתים או האחד המטיל קנאה על הרב באשר שלא כיבדו כפי ערך הגדול בעיני עצמו, אבל לולי האיש הזה המשפיל לארץ כבודו, כל העם היו שומעים ויראו ממנו והי' יכול לפעול פעולות הרבה בהקהלה, על כן כל האשם והעון הזה תלוי בראש איש האחד הזה".

"וזה שאמר הכתוב והאיש אשר יעשה לבלתי שמוע אל הכהן כו', היינו שהוא יגרום בעלילותיו שהעליל על הכהן העומד לשרת את ה' אלהיו שכל העם לא ישמעו אל הרב ושהוא פועל יוצא על אחרים שלא שמעו אל הת"ח, נמצא דכל החוב מוטל עליו

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ביהמ"ד דקה
דרכי יצחק

St. Thomasstraat 26 2018 Antwerpen

שפיקוב

ולא על העם, על כן בא העונש רק עליו, ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל, שרק אותו האיש בלחוד צריך לבער מישראל, אז וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, עכ"ד ודברי פי חכם חן".

ד]. אמנם כמה שכתב בתוך דבריו, שאם דבריו אינם נשמעים אצל בני עירו, הסיבה היא רק

מחמת שישנם בעיר אחד או שנים שמבאשים את ריחו, אין זה מוכרח שרק זו הסיבה, ע"י כתובות (ק"י:). האי צורבא מדרבנן דמרחמין עליה בני מתא וכו', וראה מה שכתב בזה רבינו המאירי בכתובות שם, וז"ל: ותלמיד חכם שבעיר שצרכי העיר מוטלין עליו כמו שאמרו במסכת מו"ק צורבא מרבנן דאיכא במתא כל מילי דמתא עליה רמיין, אף על פי שאוהבין אותו בני עירו, או ששונאין אותו, אינו נמנע מלדונם, שאין אהבתם אותו אלא שאינו מוכיחם כל כך בקושי ובדברים המכאיבים ומניח מקום לשלום, ואין שנאתו אלא מצד שמחייב אי זה מהם בדינו ומאחר שרואים שהיום מחייב פלוני ופלוני למחר אף הם אומרים לא שנאה מעוררתו אלא בנימוסיהו אינון עסקין".

וע"י בספר הזכרון **מבקשי תורה** – משנת שלמה (עמ"י כ"ו) אגרת **מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל**, עד היכן מגיעה חובתו של הת"ח דאיכא במתא, להתעסק עם צרכי הרבים, ומסיים שם, דחויבו הוא עד הגדר של שאינו יודע לשאול את פתח לו, עיי"ש.

בגמ', אכלאים בחולו של מועד נפקינן, ורמינהו, בא' באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים, בט"ו בו קורין את המגילה בכרכים, ויוצאין לקוץ את הדרכים, ולתקן הרחובות, ולמודד המקואות ועושין כל צרכי רבים, ומציינין את הקברות, ויוצאין על הכלאים.

ה]. מה שהסמיכו הכרזת הכלאים להכרזת השקלים בא' אדר, והלא עקירתם היא רק עם שאר צרכי הרבים בט"ו אדר, ומה ענין ההכרזה המוקדמת, כתב **המנחת יצחק** (שו"ת ח"ג סוף סי' קמ"ז, דברי חפ"ז ד"י מחל"ת בשקל בשקל הקודש) "יש לפרש כפל הלשון, דה"י אפשר לומר "מחצית השקל הקודש". וע"י במפרשים, וי"ל עפ"מ דאיתא במתני' באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים, והקשו מה ענין שקלים לכלאים, ותי' בספר **אהבת יהונתן**, דהטעם של מחצית השקל, ולא ירבה, לרמז שכל ישראל צריכים זה לזה, והוא לבדו אינו רק פלג גופא, רק בהצטרף עם ישראלים אחרים, נעשה לגוף שלם, אבל צריכים להזהר, שלא לידבק באינו מינו, אלא מין באינו מינו, טוב ורע ח"ו כנ"ל, ונודע הרמז "במחצית", וזה י"ל ג"כ הרמז בהקרא, שצריכים ליתן "מחצית השקל" לרמז על האחדות כנ"ל, אבל צריך להיות "בשקל הקודש", שיהי' נעשה ע"י התאחדות, - שקל - שלם - הקודש - ולא מין באינו מינו, טוב ורע ח"ו כנ"ל, ונודע הרמז "במחצית", צ' באמצע, וסביב לו בקרוב, ח' י, היינו "חיי", ובקצותיו מ' ת', שהמדבק עצמו בת"ח, הרי כאלו דבק עצמו בכיכול בשכינה, שע"ז נאמר - חיים כלכם היום, - ומכלל הן וכו".

והשפת אמת עה"ת (פרשת שקלים, תרמ"ד) כתב: "עיקר השמחה באדר היה בהכנת השקלים לתרומת הלשכה, וכל העבודות וההכנות לביהמ"ק הביאו שמחה. כמ"ש מושב כל הארץ שמשם השמחה יוצאה לכל העולם, וגם עתה שאין לנו בפועל עבודת ביהמ"ק, אבל הרצון והתשוקה צריכין למצוא גם עתה. ואיתא מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ויתכן שגם בסדר הדורות מצרפין בשמים הרצונות שבלבות בני"ג גם עתה לאותן הדורות שהיו מקיימין בפועל. ויתכן לומר שע"י שחטאנו בעוד המקדש קיים ולא הי' העבודה בשמחה ורצון שלם כראוי. לכן צריכין עתה לתקן ברצון ותשוקה בלי עבודה בפועל, ובימים אלו מתעורר הרצון והנדבה בלבות בני"ג כדאיתא **משמיעין** על השקלים, היינו כדכתיב **שמעי** בת בני"ג שנקראים בת נדיב שהם יכולין לשמוע הקולות והתעוררות שיש משמים, ושכחי עמך כו', והיינו דמסיים ועל הכלאים, להיות הנדבה והרצון בלי פסולת ותעורבות רצונות אחרים רק לשמים לבד".

וע"י עוד **במאור ושמשי** (פרי משפטים ד"ה מלאך ודמטק) שמבאר, שענין השקלים והכלאים בחדא מחתא, דע"י מצות הצדקה וחזיון לומדי תורה, מזכך את גופו, ואבריו לקיים המצוה בקדושה וטהרה, ובכך לא יהיו יו"ח כלאים היינו מעורבבים במחשבות פסול, עיי"ש.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ביהמ"ד דקה

דרכי יצחק

St. Thomasstraat 26 2018 Antwerpen

שפיקוב

אמנם ע"ד הפשט לא קשיא מידי, דעל תירוץ הגמ' דמייירי "בבכיר", פי' בתלמידי רבינו יחיאל מפאריש, שהם זרעים שמקדימים לזרוע בריש אדר, וגידולם ניכר כבר בט"ו. וי"ל דלכך כבר בעת הזריעה מכריזים, שיזהרו בעלי השדות שלא להיכשל באיסורי כלאים, ומיד בט"ו יוצאים שליחי בי"ד ובודקים ועוקרים בעצמם הכלאים שנותרו.

[ו]. רש"י (ולא מקוואות כמים) הקשה, אמאי פריך בגמ' רק מכלאים, והלא בברייתא מוזכרים כל העבודות שהתירו במתני' לעשות בחול המועד, שתקונן הוא כבר בט"ו אדר. וכתב רש"י: "והאי דלא פריך נמי בגמרא שאר מתניתין, דתני ומתקנים הדרכים והרחובות בחולו של מועד, והכא תנא בחמשה עשר באדר, משום דלאו פירכא הוא, דבדין הוא דמתקנין להו תרי זימני, דכי מתקן בחמשה עשר באדר, אתו גשמים ומקלקלי להו, והדרי ומתקני להו בחולו של מועד, אבל אכלאים, כיון דעקרו להו לגמרי בחמשה עשר באדר, למה לי למיפק בו בחולו של מועד, ולהכי קא מיבעיא". וכן הקשה ותירץ המאירי (ד"ה צאחד צאחד) עיי"ש. תוס' (ד"ה ואכלאים) ורבינו חננאל (ד"ה ירושלמי) כתבו שבירושלמי מקשה על הקברות נמי, ומתיר בירושלמי כמו שכתב רש"י. וכוונתם לירושלמי במסכת שקלים (ג.) כמפורש ציון המ"מ בתוס' הרא"ש (ד"ה ורמינהו) עיי"ש, וכן הוא בירושלמי מו"ק (פ"א, ה"ג). והיינו שתירוצו של רש"י, הוא פשוט דברי הירושלמי שם.

וקצת פלא על הגאון הגדול שכל רז לא אניס מעיני הבדולח המשוטטות בעל שדי חמד (כללי הפוסקים סי' ח' אות י') שמאריך לחקור אם לפני רש"י היו כל דברי הירושלמי המצויים בידינו, או שרק חלקם, ומביא כל המקומות שרש"י היה צריך לציין ירושלמי, ואינו מציין, אך דברי רש"י דהכא, נשמטו מדבריו, עיי"ש.

[ז]. הנימוקי יוסף (ג. מדפי כ"ה"ק ד"ה ויולאין) כתב, וז"ל: ויוצאין על הכלאים, לא משום טירחא נקטיה, דליכא טירחא במה שהוא יוצא, אלא ה"ק זמן יציאת כלאים הוא בחול המועד של פסח, ואין לבי"ד לשלוח קודם לכן. ולכן פריך בגמרא, אטו אכלאים בחולו של מועד נפקי, הא בט"ו נפקי, אבל אינדך לא פרכינן, ע"כ, וכ"כ תוס' הרא"ש (ד"ה ויולאין), עיי"ש. ובהג' שיירי כנסת הגדולה (ל"ח"ט תקמ"ד, אות ז') מפרש לשון התוס' במשנה לעיל (ג. ד"ה ויולאין על הכלאים) דכוונתם לתרץ דיוק זה, שכתבו "מצוה הוא לצאת כדאמרינן בגמ', ולא דמי להני אחריני דקתני ומתקנין, דהאי חובה הוא כדמוכח בגמרא". ומבאר, דאיכא למימר, דבשאר דברים שאינם של חובה, הכוונה שאם לא יצאו קודם, שרי לצאת בחול המועד, דצרכי רבים שרי גם כשהיו יכולין לעשותם קודם המועד. אך גבי כלאים שהוא חובה, אז הדיוק הוא דקתני "ויוצאין" תרי זימני, והיינו שחייבים לצאת ב' פעמים.

דף ו' ע"ב

במשנה, צדין את האישות ואת העכברים וכו', משדה האילן, כדרכו, ומשדה הלבן, שלא כדרכו.

[ח]. פי' רש"י: "בשדה האילן. צד כדרכו, מפני שהפסד מרובה הוא. ובשדה לבן שלא כדרכו. ואינו יכול לצוד כדרכו בשדה לבן, משום דלא מפסיד כולי האי בשדה לבן" וכ"כ הר"ן (ד"ה לדין). והמאירי מפרש, דאין מזיקים בשדה לבן כלל וכלל, דמזיקים רק אילנות, וההרחקה משדה לבן הוא כדי שלא יגיעו משם אל שדה אילן. עכ"פ חזינן שאישות ועכבר מזיקים ביותר בשדה האילן. הרש"ש (שבת ק"ז. ד"ה תוס' ד"ה כלדן) מפליא להקשות על שי' הראשונים שם, משפטות המשנה וסוגיין. וכדי להבין קושייתו, נקדים: במשנה שם בשבת תני "שמנה שרצים האמורים בתורה, הצדן והחובל בהן חייב. ושאר שקצים ורמשים, החובל בהן פטור, הצדן לצורך חייב, שלא לצורך פטור".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ביהמ"ד דקה
דרכי יצחק

St. Thomasstraat 26 2018 Antwerpen

שפיקוב

ונתקשו הראשונים מדוע בשאר שרצים חילק התנא בין חיוב הצדן לצורך, ופטור הצדן שלא לצורך, ובשמונה שרצים סתם דהצדן חייב.

רש"י חילק, ששמונה שרצים במינן ניצודין ועל כן אין צריך לחשב על צורך בצידתן. אך שאר שרצים, אין במינן ניצודין, ולכך רק אם הישב על צורך חייב.

תוס' (ד"כ שלא ללוקח) כתב, שר"ת מחק פי' רש"י זה, כי אם אין במינו ניצוד, אז אפילו לצורך פטור. והתוס' (ד"כ הלדן) פירשו, דשאר שרצים אין להם עור, ולכך צריך שיחשוב על צורך בעת צידתן. אך שמונה שרצים שיש להם עור, סתמא לצורך הוא. **הרמב"ן** (ד"כ והלדן ללוקח) הקשה על פי' רש"י, ופירש: "אלא משמע דשמונה שרצים האמורים בתורה אין דרכן להזיק וכל צידתן לצורך היא, אבל שאר שקצים ורמשים שדרכן להזיק, פעמים אדם צדן שלא לצורך כלומר כדי שלא יזיקו, ומשום הכי תני פלוגתא בסיפא, וה"ה לרישא" עכ"ל, וכ"כ הרשב"א. **הריטב"א** והר"ן.

והקשה **הרש"ש** וז"ל: "בר"ן כתב מפני שהן אין דרכן להזיק, ולכל צידתן לצורך היא כו'. וקשה לי דהא גם מהם יש שמזיקין את השדות ואת האילנות, וכדתנן בפ"ק דמו"ק צדין את האישות - והם תנשמת, ואת העכברים, משדה האילן ומשדה הלבן כו' ועכברין סורן רע הוריות (יג.) ורשיעי נינהו כו' לא מסתייהו דאכלי אלא קריין לחבריהון כו' (תוס' צ"מ מ' צ"ס כירושלמי) וצ"ע.

ט]. ובעניי, יש לי כמה הרהורי דברים בקושיית הרש"ש, ראשית, **בתוס' רי"ד** (תגי"כ י"א. ד"כ שכן חומט) הכריח, שחומט האמור בשמונה שרצים, וחומט המוזכר בסוגיין, אינם אותו המין, דחומט המוזכר בסוגיין שמזיק האילנות, לא שייך ביה צידה, כי הוא ניצוד ועומד שאינו יכול לזוז, וגם אין לו עור ולא שייך ביה חבלה, כי יש לו בית קונחיה מסביב לליחתו, עיי"ש. וא"כ ה"נ גבי עכברים איכא למימר, דאין זה אותו המין הנזכר בשמונה שרצים [וראה בהערות במהדור ארטסקרול בשבת שם, שהביאו שיש כמה מיני עכברים, ומסתפקים באיזה מין מיירי בשמונה שרצים], ודו"ק.

ועוד, דבהכרח י"ל כן, דהלא המין הראשון בשמונה שרצים הוא החולדה, וכי שייך למימר על חולדה שיש עמנו שאינה מזקת, עי' בפסחים (ט.) גבי גיררה חולדה בפנינו, ושם (ט.) חולדה וברדלס גוררים ואוכלים בשר תינוקות נפלים, אז בוודאי יכולה להזיק שאר מאכלים שיש בבית. ובחולין (כ"ג.) חולדה דורס בעופות ועושה אותם טריפה (שם כ"ו.), ולמה לא הקשה הרש"ש על זה.

אלא הנפק"מ היא פשוטה ביותר, וכדאי' שם בשבת (קמ"ב.): "תניא, רשב"א אומר תינוק בן יומו חי, אין צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים, אבל עוג מלך הבשן מת, צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים" [ולק"מ מתענית (ח): צ"ש ד"כ חולדה וצור] שחולדה אכלה תינוק חי, כי שם מיירי באופן שהוא למעלה מדרך הטבע, כמבואר שם].

וי"ל בפשטות, שהמדובר שם בשבת הוא משמונה שרצים המזיקים חבלה גופנית, ולא המפסידים ממונו, וכמו דאי' באותו הדף שם בשבת לעיל מיניה גבי "הצד נחש בשבת שלא יזיקנו פטור", ופירשו **הראשונים** (עי' רמב"ם פ"י משבת כ"ב) דמיירי שחובל בו הנחש אך אינו מביאו לידי סכנה, כי נחש שמביאו לידי סכנה, בוודאי שרי לו מדין פיקוח נפש, אלא שגורם לו חבלה, והדרך לצוד חיות שמזיקים את האדם.

וזה הנפק"מ בין שמונה שרצים לשאר שרצים אליבא דאותם הראשונים הנ"ל, דשמונה שרצים אין מזיקין את גוף האדם, ואין חושש להם לצודן אלא אי"כ צריך להם, משא"כ שאר שרצים מזיקין את גופן, ולכך סתמא צדין אותם כדי למנוע החבלה. אך לא מיירי מנזק ממונו, שזה ודאי שייך בשמונה שרצים. ולכאורה הדבר נראה כ"כ פשוט, שלא זכיתי להבין תמיהתו.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בס"ד ובל"נ בדפים הבאים בשם אומרם: rabinoviz@gmail.com